

Monika Ziolo

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

AGROTURYSTYKA JAKO FORMA POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

AGROTOURISM AS THE FORM OF NON-AGRICULTURAL ECONOMIC ACTIVITIES

Słowa kluczowe: pozarolnicza działalność gospodarcza, kwatery agroturystyczne, metoda unitaryzacji zerowanej

Key words: non-agricultural economic activities, agro-tourism accommodation, unitarisation zero method

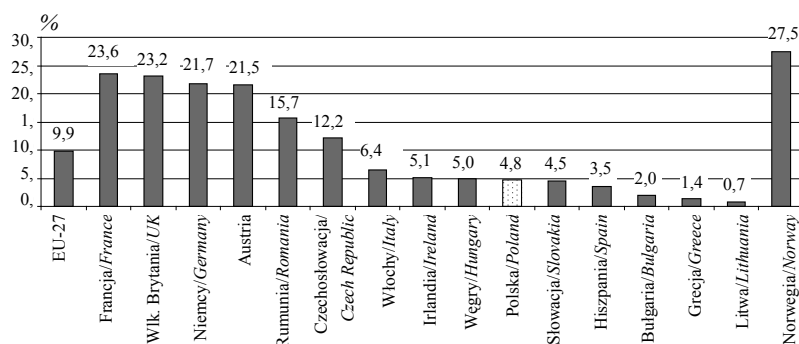
Synopsis. Artykuł przedstawia zmiany w liczbie kwater agroturystycznych i miejsc noclegowych w tych kwaterach w latach 2005-2009 w układzie czasowym i przestrzennym, w odniesieniu do województw. W pracy podkreślono konieczność podejmowania pozarolniczej działalności przez osoby prowadzące działalność rolniczą, wskazując agroturystykę, jako dodatkowe źródło dochodów.

Wstęp

Rozwój przedsiębiorczości na wsi jest elementem koniecznym do realizacji koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju wsi. Przyszłość rodzin wiejskich nie zależy wyłącznie od pracy w rolnictwie, ale również od powstawania nowych miejsc pracy poza gospodarstwem rolnym i poszukiwania alternatywnych źródeł dochodów.

Niedostateczne dochody uzyskiwane z prowadzonej produkcji rolniczej skłaniają do podejmowania własnych przedsięwzięć o charakterze nierolniczym. Coraz mniej polskich rolników prowadzących gospodarstwa rolne utrzymuje się wyłącznie z produkcji rolniczej, wiele osób ma dochody pochodzące z pracy poza gospodarstwem. Pobudzenie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich pozwala na przejście ludności związanej z rolnictwem do innych działów gospodarki, co w konsekwencji doprowadza do przekształceń wewnątrz sektora rolnego w tym do redukcji bezrobocia ukrytego, powiększania areалу gospodarstw rolnych, ich modernizacji i poprawy konkurencyjności.

Analizując dane przedstawione na rysunku 1, prezentujące odsetek gospodarstw mających dochody z pozarolniczej działalności można zaobserwować, iż w większości wybranych krajów Unii Europejskiej liczba gospodarstw podejmujących dodatkową działalność znacznie przewyższa dane przedstawione dla Polski. Zaprezentowane informacje wskazują, że podejmowanie dodatkowej działalności będzie w przyszłości konieczne w przypadku dużej grupy polskich gospodarstw.

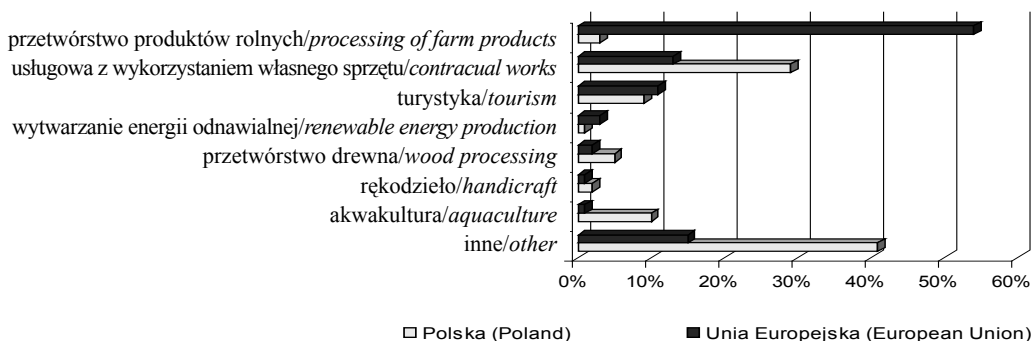
Rysunek 1. Odsetek gospodarstw rolniczych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą

Figure 1. The percentage share of agricultural holdings with another gainful activity

Źródło: opracowanie własne na podstawie Farm Structure Survey (FSS)

Source: own study based on Farm Structure Survey (FSS)

Co do rodzaju podejmowanej działalności można zaobserwować odmienne tendencje w Polsce niż w przypadku krajów Unii Europejskiej. W Polsce rolnicy najchętniej podejmują działalność usługową z wykorzystaniem własnego parku maszynowego gospodarstw (29%) oraz akwakulturę (10%), a następnym w kolejności rodzajem działalności jest turystyka, (9%) której odsetek kształtuje się na podobnym poziomie jak w krajach Unii Europejskiej (rys. 2). Bardzo popularną formą pozarolniczej działalności prowadzonej na terenach wiejskich jest agroturystyka, która stanowi formę turystyki wiejskiej umożliwiającą zarówno turystom, jak i odwiedzającym jednodniowe współuczestniczenie w życiu gospodarstwa rolnego. W szerokim ujęciu (sensu *largo*) agroturystyka obejmuje wyjazdy, przebywanie i wypoczywanie poza miastem, na terenach wiejskich, leśnych i rolniczych i uczestniczenie w różnych formach pobytu.

Rysunek 2. Rodzaje pozarolniczej działalności gospodarczej w Polsce i Unii Europejskiej w 2007 roku
Figure 2. Other gainful activities on the holdings in Poland and EU countries in 2007

Zródło: opracowanie własne

Source: own study

Agroturystyka jest wypoczynkiem odbywającym się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, opartym o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem. Według Wiatraka [1996] agroturystyka to organizowanie pobytu turystów przez rodzinę rolniczą we własnym gospodarstwie rolnym, połączone ze stworzeniem odpowiedniego pakietu usług pozwalającego turystom atrakcyjnie spędzić czas wolny. Majewski [2004] akcentuje, że agroturystyka to różne formy turystyki związane z funkcjonującym gospodarstwem rolnym, z produkcją rolną i hodowlą zwierząt.

Można przedstawić wiele szczegółowych definicji agroturystyki, z których większość wskazuje na fakt, że agroturystyka to wypoczynek w gospodarstwie rolnym, oferującym swoim gościom różnorodne usługi związane z pobytem na wsi. W agroturystyce wyróżniono następujące podstawowe kryteria [Łazarek, Łazarek 2002]:

- stałe zamieszkanie na terenach wiejskich i zalesionych oraz w wiejskich gospodarstwach domowych osób świadczących usługi agroturystyczne,
- usługi agroturystyczne są działalnością dodatkową, uzupełniającą główny profil działalności wiejskiego gospodarstwa domowego,
- świadczenie usług agroturystycznych odbywa się odpłatnie.

Na rozwój agroturystyki w Polsce wpływa niekorzystna sytuacja gospodarcza na wsi. Wysoka stopa bezrobocia, ucieczka ludzi młodych do miast, a więc starzenie się ludności wiejskiej. Wśród pozostałych czynników utrudniających rozwój agroturystyki można wymienić m.in. [Łobożewicz, Bieńczyk 2001]:

- opory psychologiczne części ludności wiejskiej nieufnej wobec obcych,
- nieprzystosowanie budynków i ich otoczenia do funkcji rekreacyjnych,
- niepełny produkt agroturystyczny, ograniczony zwykle do usług noclegowo-żywnościowych,
- brak systemu promocji i dystrybucji.

– słabe przygotowanie merytoryczne rolników do świadczenia usług agroturystycznych [Sawicki 2010].

Pomimo wielu utrudnień agroturystyka, jest jedną z form pozarolniczej działalności gospodarczej i może być szansą dla rolników i dla całej społeczności wiejskiej. Karbowski [2004] wskazuje na pozytywne aspekty turystyki na obszarach wiejskich. Działalność ta jest postrzegana jak źródło dodatkowych dochodów. Wielu rolnikom daje możliwość zatrudnienia w sposób bezpośredni i pośredni. Przy konieczności ograniczania produkcji rolnej może im zapewnić uzupełniające dochody. Szansą rozwoju tego typu turystyki jest również nadmierne przeciążenie tradycyjnych obszarów turystycznych oraz znacznie wyższa

cena tradycyjnego wypoczynku. Możliwości rozwoju tej działalności są dość duże, ponieważ według danych GUS [Baza noclegowa...2010] stopień wykorzystania obiektów indywidualnego zakwaterowania wyniósł 17,5% (2009 r. 14,9%), przy tym dla pokoi gościnnych – 18,0%, a dla kwater agroturystycznych – 15,0% co stanowiło poprawę w stosunku do 2009 roku o 3,4%. Przy bardziej intensywnej akcji promocyjnej agroturystyka może stać się istotną częścią rynku turystycznego w Polsce.

Podstawowym celem opracowania jest zaprezentowanie zróżnicowania indywidualnej bazy noclegowej w Polsce. Przedmiotem badań była ocena bazy agroturystycznej pod względem liczby obiektów i liczby miejsc noclegowych w obiektach indywidualnego zakwaterowania, jej zróżnicowanie przestrzenne i czasowe. Dane rozpatrywano w układzie województw w latach 2005-2009. Wskazano województwa, gdzie liczba obiektów agroturystycznych jest największa.

Analiza zróżnicowanych zmiennych wymagała zastosowania metody, która umożliwi porównywanie zmiennych o różnych nieporównywalnych wartościach. W tym celu wykorzystano jedną z metod wielowymiarowej analizy porównawczej (WAP) – metodę unitaryzacji zerowanej.

Jedną z definicji mówi, że zadaniem WAP jest uporządkowanie względnie jednorodnego zbioru obiektów (lub cech), w celu podejmowania decyzji dotyczących wyboru obiektu (lub cechy), według z góry ustalonego kryterium [Borys 1982]. W badaniach ekonomicznych porównuje się różne obiekty i ustala się między nimi określony porządek. W przypadku metody WAP najczęściej wykorzystywanymi obiektami są kraje i regiony, ale i jednostki administracyjne, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe. Zbiór badanych obiektów określa wzór:

$$O = \{O_1, O_2, \dots, O_r\}, \quad (1)$$

gdzie:

r – liczba badanych obiektów.

Zmienne rozpatrywane w prezentowanych badaniach są stymulantami. Potocznie pod pojęciem stymulanty rozumie się taką zmienną, której wysokie wartości są zjawiskiem pożądanym z punktu widzenia oceny obiektu, natomiast niskie wartości niepożądane.

Zmienna X_j jest stymulantą, gdy dla każdych jej dwóch wartości x_{ij} i x_{ik} , charakteryzujących obiekty O_i oraz O_k ($i, k=1, 2, \dots, r$) zachodzi:

$$x_{ij} > x_{ik} \Rightarrow O_i > O_k, \quad (2)$$

Metody unitaryzacyjne za punkt odniesienia przyjmują rozstęp będący miarą zmienności, wyrażający się wzorem:

$$R(X_j) = \max_i x_{ij} - \min_i x_{ij} \quad (3)$$

W literaturze szerokie zastosowanie ma metoda unitaryzacji zerowanej – MUZ, dla której formuła normalizacyjna jest następująca:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i x_{ij}}{\max_i x_{ij} - \min_i x_{ij}}, \quad \text{gdy} \quad X_j \in \{S\}, \quad (4)$$

Zastąpienie zbioru cech charakteryzujących dany obiekt, zmienną syntetyczną (zmienną agregowaną Q_i) pozwala określić stan zjawiska za pomocą jednej liczby. Umożliwia to hierarchizację zbioru obiektów analizowanych, tworzenie grup obiektów podobnych, a tym samym przeprowadzenie badań porównawczych pod względem osiągniętego poziomu rozwoju.

Zróżnicowanie województw pod względem rozwoju bazy noclegowej w kwaterach agroturystycznych

W opracowaniu uwzględniono dwie zmienne:

x_1 – liczba kwater agroturystycznych,

x_2 – liczba miejsc noclegowych w kwaterach agroturystycznych.

W związku z tym, że przedstawione zmienne przyjmują różny rząd wielkości przeprowadzono normowanie zmiennych metodą unitaryzacji zerowanej. Następnie utworzono zmienną zagregowaną Q_i . Najwięcej kwater agroturystycznych w analizowanym okresie występowało w województwach: małopolskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim, najmniej w województwach: opolskim, łódzkim

Tabela 1. Zróżnicowanie bazy agroturystycznej według województw w latach 2005-2009
Table 1. Diversification of agrotourism accommodation, by province in 2005-2009

Województwo/ Province	Q ₂₀₀₅	Województwo/ Province	Q ₂₀₀₆	Województwo / Province	Q ₂₀₀₇	Województwo/ Province	Q ₂₀₀₉
Małopolskie	2,00	Małopolskie	2,00	Małopolskie	2,00	Podkarpackie	1,85
Podkarpackie	1,25	Podkarpackie	1,40	Podkarpackie	1,08	Małopolskie	1,81
Warmińsko-Mazurskie	1,11	Warmińsko-Mazurskie	0,98	Warmińsko-Mazurskie	0,93	Warmińsko-Mazurskie	0,85
Pomorskie	0,78	Pomorskie	0,84	Pomorskie	0,83	Podlaskie	0,85
Podlaskie	0,70	Dolnośląskie	0,72	Dolnośląskie	0,64	Pomorskie	0,83
Dolnośląskie	0,66	Podlaskie	0,64	Podlaskie	0,63	Dolnośląskie	0,79
Zachodnio-Pomorskie	0,64	Zachodnio-Pomorskie	0,62	Zachodnio-Pomorskie	0,52	Zachodnio-Pomorskie	0,52
Wielkopolskie	0,53	Wielkopolskie	0,51	Wielkopolskie	0,46	Wielkopolskie	0,49
Lubelskie	0,46	Śląskie	0,48	Śląskie	0,43	Śląskie	0,35
Śląskie	0,43	Świętokrzyskie	0,30	Lubelskie	0,34	Lubelskie	0,34
Świętokrzyskie	0,42	Kujawsko-Pomorskie	0,30	Mazowieckie	0,31	Mazowieckie	0,34
Kujawsko-Pomorskie	0,40	Lubelskie	0,26	Kujawsko-Pomorskie	0,29	Świętokrzyskie	0,30
Mazowieckie	0,24	Mazowieckie	0,26	Świętokrzyskie	0,27	Kujawsko-Pomorskie	0,26
Lubuskie	0,08	Lubuskie	0,05	Lubuskie	0,07	Łódzkie	0,11
Łódzkie	0,05	Łódzkie	0,03	Łódzkie	0,06	Opolskie	0,05
Opolskie	0,00	Opolskie	0,00	Opolskie	0,00	Lubuskie	0,00

Źródło: obliczenia własne na podstawie Turystyka w 2009 r. 2010
 Source: own study based on Turystyka w 2009 r. 2010

i lubuskim. Podobnie rankingi kształtowały się w przypadku ilości oferowanych miejsc noclegowych. Zarejestrowana w końcu 2009 r. baza kwater agroturystycznych liczyła 5,5 tys. obiektów (z 57,1 tys. miejsc) [Turystyka w 2009 r. 2010]. Średnio jeden obiekt indywidualnego zakwaterowania liczył 15 miejsc, w tym kwatery agroturystyczne – 10 miejsc. Ranking przedstawiony w tabeli 1 potwierdza utrzymującą się od wielu lat, najwyższą pozycję województw małopolskiego i podkarpackiego. Pod względem bazy noclegowej woj. małopolskie w latach 2005-2007 prawie dwukrotnie przewyższało drugie w kolejności woj. podkarpackie. W przypadku województwa małopolskiego najwięcej obiektów agroturystycznych znajduje się na terenach atrakcyjnych turystycznie, zwłaszcza oferujących zimowe atrakcje i wyciągi narciarskie. Badania przeprowadzone przez Wenera i Głowackiego na zlecenie Instytutu Turystyki wykazały, że 17 najbardziej atrakcyjnych turystycznie gmin województwa podkarpackiego oferuje możliwość wypoczynku zimowego wraz z wyciągami narciarskimi. W województwie dolnośląskim autorzy opracowania wskazali 30 gmin atrakcyjnych turystycznie, gdzie funkcjonuje 397 kwatery agroturystycznych, to o 598 mniej niż w województwie podkarpackim. Istnieje, więc w wielu gminach jeszcze niewykorzystany potencjał, który przy wsparciu ze strony władz i intensywnej akcji promocyjnej umożliwiłoby wielu gospodarstwom uzyskanie dodatkowych dochodów.

Podsumowanie i wnioski

Przedstawiona analiza wskazuje na duże zróżnicowanie gospodarstw rolnych pod względem prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Odsetek gospodarstw podejmujących tego rodzaju aktywność waha się od 0,7% na Łotwie do ponad 27% w Finlandii. Zaobserwowano również, że Polska pod względem podejmowanej pozarolniczej działalności gospodarczej wykazuje znacznie mniejszą aktywność w porównaniu z krajami Unii Europejskiej. Zaprezentowane dane wskazują, iż konieczne będzie zintensyfikowanie działań w tym obszarze.

W przypadku rodzajów podejmowanej pozarolniczej działalności gospodarczej aktywność polskich rolników skierowana jest na prowadzenie działalności niesklasyfikowanej i usługi związane z wykorzystaniem własnego sprzętu w przeciwieństwie do gospodarstw z krajów Unii Europejskiej, gdzie najczęściej gospodarstw trudni się przetwórstwem produktów rolnych.

Gospodarstw polskie, podobnie jak rolnicy z pozostałych krajów Unii Europejskiej wybierają turystykę, jako trzeci rodzaj podejmowanej aktywności gospodarczej. W obu przypadkach około 10% gospodarstw podejmuje działalność związaną z turystyką.

Analizując zróżnicowanie bazy agroturystycznej można wskazać, że najczęściej kwatery agroturystycznych występuje w Małopolsce i województwie podkarpackim głównie w sąsiedztwie całorocznych atrakcji turystycznych a zwłaszcza w miejscowościach mających wyciągi narciarskie. Znacznie słabiej rozwinięta jest baza agroturystyczna w pozostałych województwach. Biorąc pod uwagę fakt, iż wiele gospodarstw ma niewykorzystane pokoje i niewielkim nakładem mogłyby dostosować je do potrzeb turystów można przewidywać, że liczba oferowanych miejsc noclegowych w kwaterach agroturystycznych będzie wzrastała w najbliższych latach, dając gospodarzom możliwość uzyskania dodatkowego zarobku.

Literatura

- Borys T.** 1982: Przedmiot i podział statystyki i ekonometrii – artykuł dyskusyjny. *Wiadomości statystyczne*, 5.
Baza noclegowa i jej wykorzystanie w 2010 roku. 2011: GUS, Warszawa, 7.
Karbowiak K. 2004: Agroturystyka, jako czynnik rozwoju terenów wiejskich. [W:] *Turystyka w rozwoju lokalnym* (red. I. Sikorska-Wolak). Wyd. SGGW, Warszawa, 105.
Lazarek M., Lazarek R. 2002: *Gospodarka turystyczna*. Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa, 168.
Łobożewicz T., Bieńczyk G. 2001: *Podstawy turystyki*. Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa, 131-132.
Majewski J. 2004: *Agroturystyka to też biznes*. Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa.
Sawicki B., Mazurek-Kusiak A.K. 2010: *Agroturystyka w teorii i praktyce*. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Lublin, 6.
Turystyka w 2009 r., 2010: GUS, Warszawa.
Wiatrak A.P. 1996: Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich. *Zag. Ekon. Rol.*, 1, 34-46.

Summary

The paper stressed the need to take off-farm activities by persons engaged in agricultural activities, rural tourism show as an additional source of income. The article presents the changes in the number agrotourist and the number of beds in accommodation rural tourism in the years 2005-2009, in the temporal and spatial arrangement in relation to the provinces. Presents the ranking of the most developed provinces base agrotourism, pointing to the relationship between the number of year-round attractions including ski lifts and high-ranking position in the Malopolska and Podkarpackie provinces.

Adres do korespondencji:

dr Monika Ziolo
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
Al. Mickiewicza 21
31-120 Kraków
e-mail: mziolo@ar.krakow.pl